

Sivil Anayasaya Hazır mıyız?

Laki VİNGAS

Cemaat Vakıfları 1.ve 2. dönem temsilcisi,
Fener Vlahsaray Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı Başkanı

<https://ozgurcedergi.com/>

Nisan 2026 – Sayı 1

Öncelikle, bu önemli konuda görüşlerimi paylaşmam için yapılan davet için teşekkür ederim. Ancak baştan belirtmeliyim ki anayasa hukuku alanında uzman bir hukukçu değilim. Bu nedenle burada dile getireceğim değerlendirmeler, teknik bir anayasa hukuku analizinden ziyade, yıllara yayılan sivil toplum deneyimime ve Türkiye’de yaşayan bir yurttaş olarak edindiğim gözlemlere dayanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve bir azınlık toplumu mensubu olarak bütün eğitimimi bu ülkede aldım; mesleki hayatımı burada kurdum ve yaşamımın tamamını bu kadim topraklarda sürdürdüm. Bu kişisel ve toplumsal deneyim, anayasa tartışmalarına yalnızca hukuki bir metnin hazırlanması perspektifinden değil, toplumun farklı kesimleri arasında kurulabilecek yeni ve kapsayıcı bir toplumsal sözleşmenin imkânı açısından da bakmama neden oluyor.

Bu nedenle, “geleceğin anayasası” üzerine düşünürken meseleye yalnızca hukuk tekniği açısından değil; birlikte yaşama kültürü, eşit yurttaşlık anlayışı ve toplumsal güvenin yeniden tesisi gibi daha geniş bir çerçeve içinde yaklaşmak gerektiğine inanıyorum.

Bu noktada, “sivil anayasa” kavramının neyi ifade ettiğini ve Türkiye’deki anayasal gelişim süreci içindeki yerini kısaca hatırlamak önemlidir. Türkiye’nin anayasal tarihi incelendiğinde, anayasa yapım süreçlerinin çoğunlukla olağanüstü siyasal koşulların ardından şekillendiği görülür. 1961 ve 1982 anayasaları, askeri müdahalelerin ardından hazırlanmış metinlerdir. Bu durum, söz konusu anayasaların içeriklerinden bağımsız olarak, toplumsal meşruiyet tartışmalarının da her zaman gündemde kalmasına yol açmıştır.

“Sivil anayasa” kavramı ise tam da bu tarihsel arka planın doğurduğu ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sivil anayasa denildiğinde genellikle, olağan demokratik süreçler içinde, geniş toplumsal katılımı ve farklı kesimlerin görüşlerinin dikkate alındığı bir yöntemle hazırlanmış bir anayasa anlaşılır. Başka bir ifadeyle, sivil anayasa yalnızca metnin içeriğine değil, aynı zamanda hazırlanma sürecinin niteliğine de işaret eden bir kavramdır.

Bu nedenle sivil bir anayasa tartışması, yalnızca yeni bir hukuk metni yazmak anlamına gelmez. Aynı zamanda toplumun farklı kimliklerinin, inançlarının, kültürel aidiyetlerinin ve yaşam tarzlarının eşit saygı temelinde bir arada yaşayabileceği ortak bir zeminin nasıl kurulacağını tartışmak anlamına gelir. Bu yönüyle anayasa yapımı, hukuki olduğu kadar toplumsal ve siyasal bir uzlaşma arayışını da içerir.

Burada özellikle vurgulanması gereken nokta, anayasanın yalnızca uzmanların ya da siyasal aktörlerin kapalı müzakereleriyle şekillenen bir metin olmaması gerektiğidir. Akademi, sivil toplum, meslek örgütleri, inanç toplulukları, gençler, kadınlar ve farklı bölgesel kesimler sürece gerçek anlamda dahil edilmelidir. Katılımın yalnızca görüş alma toplantılarıyla sınırlı kalmayıp, karar alma süreçlerine etki edebilen şeffaf ve izlenebilir mekanizmalarla desteklenmesi, hazırlanacak metnin toplumsal aidiyetini artıracaktır. Çünkü insanlar ancak kendi seslerinin duyulduğunu hissettikleri bir süreç sonunda ortaya çıkan metni gerçekten ortak sayarlar.

Yeni bir anayasa, vatandaşlık ve kimlik meselelerine yaklaşırken yalnızca hukuki bir tanımlama yapmakla yetinmemeli; aynı zamanda bireylerin kültürel aidiyetlerini de gözetken uzun vadeli bir çerçeve ortaya koymalıdır. Vatandaşlığın tanımı ile kimlik kavramı arasında kurulacak dengeli ve kapsayıcı ilişki, anayasal düzenin toplumun farklı kesimleri tarafından benimsenmesini kolaylaştıracaktır. Bu uyumun sağlanması, anayasanın yalnızca bugünün ihtiyaçlarına cevap veren bir metin olmasının ötesine geçerek, uzun yıllar boyunca toplumun bütün kesimlerine hitap edebilen kalıcı bir toplumsal sözleşme niteliği kazanmasına katkı sağlayacaktır. Böylelikle anayasal düzenin sık sık değişiklik arayışlarına konu olması yerine, geniş bir toplumsal mutabakat zemini üzerinde sürdürülebilirliği güçlenecektir.

Bu bağlamda, azınlıkların ve farklı toplumsal grupların anayasal güvenceye kavuşması, sadece hukuki bir zorunluluk değil, aynı zamanda demokratik toplumun temel göstergelerinden biridir. Vatandaşlık ve kimlik tanımlarının kapsayıcı biçimde belirlenmesi, kültürel ve dini çeşitliliğin tanınmasını, görünür kılınmasını ve korunmasını mümkün kılar. Böyle bir yaklaşım, çoğulculuk ilkesini güçlendirirken toplumun her kesiminin kendisini anayasal düzen içinde eşit ve güvence altında hissetmesini sağlar.

Bu çerçevede eşit yurttaşlık ilkesi, farklılıkların yok sayılması üzerinden değil, onların meşru ve görünür kabul edilmesi üzerinden kurulmalıdır. Bir anayasa, herkesi aynılaştırmaya çalışan dar bir vatandaşlık tasavvuru yerine, farklı kimliklerin aynı siyasal topluluğun onurlu ve eşit üyeleri olarak birlikte yaşayabilmesini güvence altına almalıdır. Dil, inanç, kültür ve yaşam tarzı farklılıklarının tehdit değil toplumsal zenginlik olarak görülmesi, anayasal metnin ruhunu da belirleyen temel unsurlardan biri olmalıdır.

Yeni anayasanın bu vizyonla şekillenmesi, sadece bugünün değil, gelecek kuşakların da toplumun bütünlüğünü ve birlikte yaşama kültürünü deneyimlemesine olanak tanıyacaktır. Bununla birlikte, bu vizyonun hayata geçebilmesi için hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı ve hesap verebilirlik gibi temel anayasal güvencelerin açık ve etkili biçimde düzenlenmesi gerekir. Bu nedenle sivil anayasa süreci, içerik kadar yöntemiyle de toplumsal uzlaşmayı esas alan bir çerçevede ilerlemelidir.

Ancak güçlü bir anayasal metin yazmak tek başına yeterli değildir. Asıl belirleyici olan, bu metnin kurumlar tarafından nasıl uygulanacağı ve yurttaşların gündelik hayatında nasıl karşılık bulacağıdır. Bu nedenle denetim mekanizmaları, temel hakların ihlali halinde başvurulabilecek etkili yollar ve idarenin keyfilikliğini sınırlayan güvenceler açık biçimde tanımlanmalıdır. Aksi halde en iyi niyetli anayasal ilkeler dahi, uygulama zafiyeti nedeniyle toplumda beklenen güven duygusunu üretmekte yetersiz kalabilir.

Günümüzde anayasal düzeni etkileyen yeni dinamiklerden biri de yapay zekâ ve dijital teknolojilerdir. Bu teknolojiler, vatandaşların haklarını kullanma biçimlerinden kişisel verilerin

korunmasına, veri güvenliğinden eşit erişime kadar birçok alanda yeni düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Geleceğin anayasası, bu tür teknolojik değişimlere uyum sağlayacak esnekliği taşıırken, temel hak ve özgürlüklerin, özel hayatın ve algoritmik karar süreçlerine karşı bireysel güvencelerin korunmasını da güvence altına almalıdır.

Aynı şekilde, göç yoluyla Türkiye'ye yerleşen bireylerin ve toplulukların beklentileri de anayasal çerçevenin dikkatle ele alması gereken konular arasındadır. Eğitim, çalışma hakkı, kültürel ifade ve kamusal yaşama katılım gibi alanlarda bu grupların haklarının tanınması ve korunması, toplumun farklı kesimleri arasında güveni güçlendirirken eşit yurttaşlık ilkesini somutlaştırır. Böyle bir yaklaşım, toplumsal uyumun güçlenmesine ve ortak yaşamın daha sağlam bir zemine oturmasına da katkı sağlar.

Öte yandan, geleceğin anayasası yalnızca mevcut sorunlara cevap veren bir metin olmamalı; yeni toplumsal dönüşümleri de okuyabilen bir perspektif taşımalıdır. Çevresel haklar, dijital haklar, kırılgan grupların korunması ve kamusal katılımın güçlendirilmesi gibi alanlar, önümüzdeki yıllarda çok daha belirleyici hale gelecektir. Bu yüzden anayasal düşüncenin hem temel ilkelere sadık hem de değişen toplumsal gerçekliği okuyabilen bir esneklikle kurulması önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin gerçekten sivil, kapsayıcı ve kalıcı bir anayasaya ihtiyaç duyduğu kanaatindeyim. Ancak bu ihtiyaç, yalnızca yeni bir metin yazma iradesiyle değil; farklı toplumsal kesimlerin birbirini dinlemeye hazır olduğu, güven üreten ve ortak geleceğe yönelik bir siyasal iklimle anlam kazanabilir. Böyle bir anayasa, devleti toplumun üstünde konumlandıran bir anlayışın değil; insan onurunu, eşitliği, özgürlüğu ve çoğulculuğu merkeze alan bir toplumsal uzlaşının ürünü olmalıdır. Ancak o zaman anayasa, yalnızca hukukçuların ya da siyasetçilerin değil, toplumun tamamının sahip çıktığı gerçek bir ortak sözleşmeye dönüşebilir.